

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, Україна, місто Київ, вулиця Грушевського, будинок 5

№ 0402/6-351

«04» серпня 2020 року

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Україна, 01033, місто Київ,
вулиця Жилянська, будинок 14

Суб'єкт права на конституційне подання

47 (сорок сім) народних депутатів України

Уповноважені за дорученням народні депутати України

народний депутат України

Мамка Григорій Миколайович
(посвідчення № 147)

народний депутат України

Волошин Олег Анатолійович
(посвідчення № 154)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України

Відповідно до статей 147 і 150 Конституції України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради України, 23.07.1996 р.), пункту першого статті 7, статей 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» № 2136-VIII від 13 липня 2017 року (Голос України від 02.08.2017 р., № 141) суб'єкт права на конституційне подання 47 народних депутатів України звертаються до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 96-1, статті 96-2 Кримінального Кодексу України від 05 квітня 2001 року №2341-III

Конституційний Суд України

03/391 від 05.08.2020

(Офіційний вісник України» від 08.06.2001 – 2001 р., № 21, стор.1, ст.920, із наступними змінами).

Суб'єкт права на конституційне подання звертається до Конституційного Суду України у зв'язку з необхідністю перевірки на відповідність Конституції України статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України:

«Стаття 96-1. Спеціальна конфіскація

1. Спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченою частиною першою статті 150, статтею 154, частинами другою і третьою статті 159-1, частиною першою статті 190, статтею 192, частиною першою статей 204, 209-1, 210, частинами першою і другою статей 212, 212-1, частиною першою статей 222, 229, 239-1, 239-2, частиною другою статті 244, частиною першою статей 248, 249, частинами першою і другою статті 300, частиною першою статей 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, статтею 363, частиною першою статей 363-1, 364-1, 365-2 цього Кодексу.

2. Спеціальна конфіскація застосовується на підставі:

- 1) обвинувального вироку суду;
- 2) ухвали суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) ухвали суду про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) ухвали суду про застосування примусових заходів виховного характеру.

3. У випадках, коли об'єктом спеціальної конфіскації є майно, вилучене з цивільного обороту, вона може бути застосована на підставі:

1) ухвали суду про закриття кримінального провадження з інших підстав, аніж звільнення особи від кримінальної відповідальності;

2) ухвали суду, постановленої в порядку частини дев'ятої статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, за клопотанням слідчого чи прокурора, якщо кримінальне провадження закривається ними.

Стаття 96-2. Випадки застосування спеціальної конфіскації

1. Спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно:

1) одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна;

2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення;

3) були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, - переходять у власність держави;

4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

2. У разі якщо гроші, цінності та інше майно, зазначені у частині першій цієї статті, були повністю або частково перетворені в інше майно, спеціальній конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно. Якщо конфіскація грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у частині першій цієї статті, на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможлива внаслідок їх використання або неможливості виділення з набутого законним шляхом майна, або відчуження, або з інших причин, суд виносить рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна.

3. Спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених цим Кодексом, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

4. Гроші, цінності, в тому числі кошти, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, інше майно, зазначені в цій статті, підлягають спеціальній конфіскації у третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у пунктах 1-4 частини першої цієї статті.

Вищезазначені відомості щодо третьої особи повинні бути встановлені в судовому порядку на підставі достатності доказів.

Спеціальна конфіскація не може бути застосована до майна, яке перебуває у власності добросовісного набувача.

5. Спеціальна конфіскація не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які згідно із законом підлягають поверненню власнику (законному володільцю) або призначені для відшкодування шкоди, завданої злочином.».

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України не відповідають окремим положенням Конституції України, а саме: **статті 1**, відповідно до якої Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава; **статті 3**, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; **частинам першій, другій статті 8**, згідно з якими в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; **статті 21**, відповідно до якої усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; **частинам другій, третій статті 22**, згідно з якими конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів

або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; *частинам першій, четвертій, шостій статті 41*, відповідно до яких кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним; конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом; *статті 58*, згідно з якою закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення; *частині другій статті 61*, згідно з якою юридична відповідальність особи має індивідуальний характер; *частині першій статті 62*, відповідно до яких особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь; *статті 64*, згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

Згідно з вимогами частини третьої статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» наводимо обґрунтування тверджень щодо неконституційності статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України.

1. Статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України суперечать статтям 1, 3, частинам першій, другій статті 8 Конституції України.

Так, статтями 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України, що є предметом звернення з даним конституційним поданням, передбачено неконституційне унормування інституту спеціальної конфіскації. А саме, за своєю правовою суттю інститут спеціальної конфіскації, хоча і відноситься до інших заходів кримінально-правового характеру, фактично, поряд з конфіскацією, є ще одним видом покарання за злочин.

Відповідно до частини третьої статті 3 Кримінального кодексу України злочинність діяння, а також його **караність та інші кримінально-правові наслідки** визначаються тільки цим Кодексом. Зазначена правова норма визначально вказує на те, що по своїй суті кримінально-правові наслідки поряд з караністю відносяться до однієї правової природи.

За змістовною структурою, викладеною у розділі XIV Кримінального кодексу України «Інші заходи кримінально-правового характеру», **спеціальна конфіскація є іншим заходом кримінально-правового характеру, поряд з такою категорією, як примусові заходи медичного характеру.** При цьому, правова природа примусових заходів медичного характеру абсолютно інша, ніж у спеціальної конфіскації, та згідно із статтею 92 Кримінального кодексу України передбачає надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка

вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь.

Очевидність нелогічності співставлення цих правових категорій є цілком явною і дозволяє зробити висновок про невідповідність юридичної природи спеціальної конфіскації іншим заходам кримінально-правового характеру, зазначеним у розділі XIV Кримінального кодексу України.

Разом з тим, як слідує з положень частини першої статті 96-1 Кримінального кодексу України, **спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченою частиною першою статті 150, статтею 154, частинами другою і третьою статті 159-1, частиною першою статті 190, статтею 192, частиною першою статей 204, 209-1, 210, частинами першою і другою статей 212, 212-1, частиною першою статей 222, 229, 239-1, 239-2, частиною другою статті 244, частиною першою статей 248, 249, частинами першою і другою статті 300, частиною першою статей 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, статтею 363, частиною першою статей 363-1, 364-1, 365-2 цього Кодексу.**

При цьому, слід звернутися до понять «покарання» та «конфіскація», наведених у статтях 50 і 59 Кримінального кодексу України. Так, **покаранням є захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого.**

Аналіз зазначених вище понять «покарання», «конфіскація», «спеціальна конфіскація» дозволяє зробити висновок, що за своєю правовою природою **спеціальна конфіскація повністю дублює конфіскацію і фактично є ще одним видом покарання, поряд з конфіскацією.** Дублювання видів покарання і застосування до особи конфіскації та спеціальної конфіскації порушує принцип пропорційності, який вимагає співмірного обмеження прав та свобод людини і громадянина для досягнення публічних цілей.

Порушення принципу пропорційності та співмірності обмеження прав і свобод людини і громадянина грубо суперечить проголошеним Конституцією України загальним конституційним засадам, згідно з якими Україна є правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 1, стаття 3 Конституції України), нівелює конституційно визначені основи верховенства права (стаття 8 Конституції України).

Крім того, таке законодавче унормування не враховує правових позицій Конституційного Суду України. Зокрема, *«Конституційний Суд України*

вважає, що держава, виконуючи свій головний обов'язок - утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3 Конституції України) - повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією. З цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам...» (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу). Як зазначав Конституційний Суд України «одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який ...означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею» (абзац 3 підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2012 від 25 січня 2012 року у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України). «Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. **Окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості**

передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права - є передусім недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» (пункт 4.1 мотивувальної частина Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання).

Також, принцип пропорційності і співмірності закріплений міжнародних правових актах. Так, відповідно до статті 29 Загальної декларації прав людини при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві. Згідно з пунктом 1 статті 52 Хартії основоположних прав Європейського Союзу будь-яке обмеження прав і свобод, що визначаються цією хартією, повинно здійснюватися на підставі закону з повагою до сутності цих прав та свобод. Застосовані за принципом пропорційності обмеження можуть бути встановлені тільки тоді, коли вони є необхідними та відповідають цілям і загальним інтересам, які визнані Європейським Союзом, або потребі захистити права і свободи інших осіб.

2. Статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України суперечать частині другій статті 61, частині першій статті 62 Конституції України.

Інститут спеціальної конфіскації, що закріплений статтями 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України, дозволяє застосовувати до невинних третіх осіб негативні правові наслідки, що виступають складовою кримінальної відповідальності. Такий законодавчий підхід не відповідає конституційним засадам притягнення особи до відповідальності та суперечить принципу верховенства права.

Так, згідно з частиною другою статті 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Індивідуальний характер кримінальної відповідальності особи втілений у положеннях статті 65 Кримінального кодексу України, а саме: частинами першою та другою статті 65 Кримінального кодексу України передбачено призначення покарання з урахуванням ступеню тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання; **особі, яка вчинила злочин**, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів. Згідно із статтею 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності є вчинення **особою** суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Аналіз положень частини другої статті 61 Конституції України у системному зв'язку з вищенаведеними положеннями статей 2, 65 Кримінального кодексу України дозволяє зробити висновок, що особа несе кримінальну відповідальність та піддається певним кримінально-правовим наслідкам за вчинений нею злочин. Безумовною підставою для покарання та застосування інших кримінально-правових наслідків є наявність складу злочину в діях такої особи.

Таким чином, конституційні приписи та положення кримінального права України передбачають наявність в діях особи складу правопорушення як визначальної підстави для покарання та застосування інших кримінально-правових наслідків. Відсутність в діях особи складу кримінального правопорушення виключає можливість застосування до такої особи покарання чи інших кримінально-правових наслідків.

Завдяки такому конституційному унормуванню, особа несе кримінальну відповідальність та піддається кримінально-правовим наслідкам лише за вчинений нею злочин. Враховуючи наведене, жодна людина та громадян не можуть нести кримінальну відповідальність та піддаватися кримінально-правовим наслідкам за злочинні діяння іншої особи.

Враховуючи наведене, покарання та інші кримінально-правові наслідки можуть бути застосовані виключно за умови вчинення особою злочинного діяння. Відсутність злочинного діяння виключає можливість застосування до людини покарання чи інших кримінально-правових наслідків. Про це зазначав і Конституційний Суд України, який у своєму рішенні № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 року встановив: *«наголошуючи на важливості гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція України встановила, що склад правопорушення як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності та заходи державно-примусового впливу за його вчинення визначаються виключно законом, а не будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення, та бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (статті 58, 61, пункти 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України)»* (пункт 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 року у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб)».

В цьому контексті слід звернутися й до іншої конституційної гарантії, закріпленої у частині першій статті 62 Конституції України, а саме: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Закріплена у частині першій статті 62 Конституції України презумпція невинуватості особи є важливою гарантією захисту особи від свавільного втручання у її життя. Саме ця конституційна гарантія забезпечує незастосування

до особи кримінально-правових наслідків, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Всупереч вищезазначеним конституційним приписам, статті 96-1, статті 96-2 Кримінального кодексу України передбачають застосування інституту спеціальної конфіскації до невинної третьої особи, яка не є суб'єктом злочину і не вчинювала жодних діянь, за які законом про кримінальну відповідальність встановлюється покарання чи інші кримінально-правові наслідки. Фактично, до особи, яка не вчинила злочинного діяння та є невинною, застосовуються кримінально-правові наслідки, передбачені Кримінальним кодексом України.

Тобто, статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України прямо передбачають застосування процедури спеціальної конфіскації до невинної третьої особи, яка не є суб'єктом злочину і не вчинювала жодних діянь, за які законом про кримінальну відповідальність передбачається покарання чи інші кримінально-правові наслідки. Це грубо суперечить частині першій статті 62 Конституції України. Адже, презумпція невинуватості особи є конституційною гарантією захисту людини і громадянина від незаконного втручання у її життя та порушення її прав та свобод, яка забороняє застосовувати до особи покарання та кримінально-правові наслідки доти, доки саме вину такої особи не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

3. Відповідно до частини другої статті 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22 Конституції України). Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції (стаття 64 Конституції України).

«Згідно зі статтею 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя). Скасування конституційних прав і свобод - це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини - це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена» (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні

положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками).

На порушення вищенаведених конституційних положень, запровадження та наявність у чинному законодавстві України – статтях 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України – інституту спеціальної конфіскації як додаткового заходу до вже існуючого покарання у виді конфіскації, що передбачене законом про кримінальну відповідальність (*щодо порушення принципу співмірності та пропорційності, індивідуальності юридичної відповідальності та порушення презумпції невинуватості особи слід дивитися пункти 1, 2 даного конституційного подання*), призвело до обмеження існуючих прав та свобод людини і громадянина, встановлених частиною другою статті 61, частиною першою статті 62 Конституції України, звузило їх зміст та обсяг, що грубо суперечить частинам другій та третій статті 22, статті 64 Конституції України.

4. Стаття 41 Конституції України (частини перша та четверта) передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Закріплене у статті 41 Основного закону конституційне унормування непорушності права власності узгоджується з положеннями статті 21 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, та статті 64 Конституції України, згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Як зазначив Конституційний Суд України у рішенні № 16-рп/2004 від 11 листопада 2004 року, *непорушність права власності означає передусім невторгання будь-кого у здійснення власником своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження майном, заборону будь-яких порушень прав власника щодо його майна всупереч інтересам власника та його волі* (пункт 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 16-рп/2004 від 11 листопада 2004 року у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств про офіційне тлумачення положень пункту 1 статті 9, пункту 1 статті 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої статті 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації)).

В цьому контексті слід відмітити й те, що захист права власності задекларований та визнається на міжнародному рівні, зокрема: згідно зі статтею 17 Загальної декларації прав людини ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна; відповідно до статті 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Основний закон (стаття 41) передбачає способи позбавлення права приватної власності за відсутності волі людини – власника майна. Перелік таких способів є вичерпним та зведений лише до примусового відчуження та конфіскації; інших способів позбавлення права приватної власності Конституція України не передбачає. Так, відповідно до частини п'ятої статті 41 Конституції України примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Відповідно до частини шостої статті 41 Основного закону конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Позбавлення права приватної власності шляхом конфіскації закріплене у статті 59 Кримінального кодексу України та є одним з видів покарання за злочинне діяння. Крім того, конфіскація закріплена і правовими нормами Цивільного кодексу України (частина перша статті 354), який передбачає, що до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом, а також правовими нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення (статті 24), згідно з яким конфіскація є одним з видів адміністративних стягнень, правовими нормами Митного кодексу України (стаття 461), яка також виділяє конфіскацію як одне з видів адміністративних стягнень, тощо.

Такий спосіб позбавлення права приватної власності, як спеціальна конфіскація, положеннями Конституції України не передбачений. А тому запровадження та наявність у Кримінальному кодексі України такого неконституційного інституту, як спеціальна конфіскація, нівелює конституційні гарантії непорушності права приватної власності та звужує (обмежує) основоположні права і свободи людини.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що Конституційний Суд України неодноразово наголошував на недопустимості свавільності та несправедливості обмежень прав і свобод людини, зокрема вказував на те, що *«обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права»* (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2016 від 1 червня 2016 року у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу).

Неконституційність запровадженого та існуючого в Кримінальному кодексі України законодавчого унормування інституту спеціальної конфіскації підсилюється ще й тим, що завдяки інституту спеціальної конфіскації невинна третя особа, до якої застосовується спеціальна конфіскація, фактично відповідає за злочинні діяння іншої особи та приймає на себе негативні кримінально-правові наслідки.

Враховуючи наведене, статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України суперечать статті 21, частинам першій, четвертій та шостій статті 41 Конституції України.

5. Відповідно до статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

Закріплений в Конституції України принцип неприпустимості зворотної дії в часі законів та інших нормативно-правових актів повністю узгоджується з міжнародними правовими актами, зокрема Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (стаття 15), Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини (стаття 7).

Так, згідно із статтею 15 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрідержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так само не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке підлягало застосуванню на момент вчинення кримінального злочину.

Відповідно до статті 7 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

Незважаючи на конституційні та міжнародні приписи незворотності дії закону про кримінальну відповідальність, суть запровадженого у статтях 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України інституту спеціальної конфіскації дозволяє поширити його дію на діяння, які були вчинені до набрання чинності відповідної норми закону про кримінальну відповідальність.

Такий висновок є цілком очевидним, оскільки момент набуття грошей, цінностей та іншого майна, до якого згідно з передбаченим статтею 96-2 Кримінального кодексу України переліком випадків може бути застосовано спеціальну конфіскацію, завжди передує моменту її застосування. Тобто, абсолютно явною є можливість зворотності дії інституту спеціальної конфіскації, який за своєю сутністю обтяжує відповідальність особи і дублює такий вид покарання як конфіскація.

В цьому контексті слід зазначити, що Конституційний Суд України неодноразово вказував на незворотність дії закону у часі як важливу

конституційну гарантію прав людини і громадянина, підкреслюючи, що *«кримінально-правова норма має зворотну дію в часі в тій її частині, в якій вона пом'якшує або скасовує відповідальність особи. Це стосується випадків, коли в диспозиції норми зменшено коло предметів посягання; виключено із складу злочину якісь альтернативні суспільно-небезпечні наслідки; обмежено відповідальність особи шляхом конкретизації в бік звуження способу вчинення злочину; звужено зміст кваліфікуючих ознак тощо»* (пункт 3 Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 року у справі № 6-рп/2000 за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі). В інших випадках дія закону не зворотна.

На незворотності дії юридичних норм наголошується також в Звіті Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) щодо верховенства права від 28 березня 2011 року № 512/2009, зворотна дія (юридичних норм) також суперечить принципів юридичної визначеності, принаймні у кримінальному праві (стаття 7 ЄКПЛ), позаяк суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки.

З огляду на викладене, статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України, які забезпечують правове унормування інституту спеціальної конфіскації та допускають його зворотну дію, суперечать статті 58 Конституції України.

Враховуючи наведене, статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України, які забезпечують правове унормування інституту спеціальної конфіскації, не відповідають статті 1, статті 3, частині першій, другій статті 8, статті 21, частині другій, третій статті 22, частині першій, четвертій, шостій статті 41, статті 58, частині другій статті 61, частині першій статті 62, статті 64 Конституції України та є неконституційними.

6. Щодо визнання конституційного провадження у справі за даним конституційним поданням невідкладним.

Оскільки оспорювані в даному конституційному поданні статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України не відповідають Конституції України, а їх правозастосування кожного дня призводить до ущемлення та позбавлення громадян їх основоположних прав та свобод, а також має наслідком переслідування осіб у кримінальному порядку, з метою запобігання подальшим негативним наслідкам від застосування неконституційних положень, - просимо Конституційний Суд України визнати конституційне провадження у справі невідкладним та розглянути його у місячний строк згідно з пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України».

З огляду на викладене, відповідно до статей 147 і 150 Конституції України, пункту першого статті 7, статей 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОСИМО:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України.

2. Оскільки оспорювані в даному конституційному поданні статті 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України грубо порушують Конституцію України, а їх правозастосування кожного дня призводить до ущемлення та позбавлення громадян їх основоположних прав та свобод, а також має наслідком їх переслідування у кримінальному порядку, з метою запобігання подальшим негативним наслідкам від застосування неконституційних положень, відповідно до пункту 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» просимо визнати конституційне провадження у справі за даним конституційним поданням невідкладним.

3. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) статті 96-1, 96-2 Кримінального Кодексу України.

**4. Залучити до участі в конституційному провадженні представників суб'єкта права на конституційне подання:
народних депутатів України:**

Мамку Григорія Миколайовича

(відомості про представника: адреса: вул. Грушевського, 5, м. Київ, Україна, 01008; телефон (044) 255-35-26; адреса електронної пошти: mamka@rada.gov.ua);

Волошина Олега Анатолійовича

(відомості про представника: адреса: вул. Грушевського, 5, м. Київ, Україна, 01008; телефон (044) 255-38-57, адреса електронної пошти: voloshyn@rada.gov.ua);

Додатки до конституційного подання:

- 1) Витяг із Конституції України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року - (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
- 2) Витяг із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року - Офіційний вісник України від 16.04.1998 – 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270;
- 3) Витяг з Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 року - Офіційний вісник України від 23 серпня 2006 року – 2006 р., № 32, стор. 453, ст. 2372, код акта 36905/2006;

- 4) Витяг із Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року - Голос України № 236 від 10 грудня 2008 року;
- 5) Витяг із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року - Указ Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року;
- 6) Витяг з Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 07 грудня 2000 року;
- 7) Витяг з Кримінального кодексу України № 2341-III від 05 квітня 2001 року - Офіційний вісник України від 08 червня 2001 року – 2001 р., № 21, стор. 1, ст. 920, код акта 18825/2001;
- 8) Витяг з Кодексу України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 07 грудня 1984 року - Відомості Верховної Ради УРСР від 18 грудня 1984 року – 1984 р., № 51, ст. 1122;
- 9) Витяг з Цивільного кодексу України № 435-IV від 16 січня 2003 року - (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356);
- 10) Витяг з Митного кодексу України № 4495-VI від 13 березня 2012 року - Голос України № 73 – 74 від 21 квітня 2012 року;
- 11) Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2000 від 19 квітня 2000 року у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі) - Офіційний вісник України від 13 жовтня 2000 року – 2000 р., № 39, стор. 77, ст. 1662, код акта 16768/2000;
- 12) Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 року у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) - Офіційний вісник України від 29 червня 2001 року – 2001 р., № 24, стор. 57, ст. 1076, код акта 19082/2001;
- 13) Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) - Урядовий кур'єр № 219 від 17 листопада 2004 року;
- 14) Рішення Конституційного Суду України № 16-рп/2004 від 11 листопада 2004 року у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств про офіційне тлумачення положень пункту 1 статті 9, пункту 1 статті 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої статті 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації) - Урядовий кур'єр № 224 від 24 листопада 2004 року;
- 15) Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005 від 22 вересня 2005 року у справі за конституційним поданням 51 народного депутата

- України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) - Урядовий кур'єр № 188 від 05 жовтня 2005 року;
- 16) Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України - Офіційний вісник України від 17 лютого 2012 року – 2012 р., № 11, стор. 135, ст. 422, код акта 60360/2012;
- 17) Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2016 від 01 червня 2016 року у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) - Офіційний вісник України від 29 червня 2016 року – 2016 р., № 48, стор. 7, ст. 1724, код акта 82231/2016;
- 18) Звіт Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) № 512/2009 від 28 березня 2011 року - Право України № 10, 2011 рік.

Додаток
до конституційного подання
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
1	Абрамович Ігор Олександрович	138	
2	Бойко Юрій Анатолійович	125	
3	Борт Віталій Петрович	152	
4	Бурміч Анатолій Петрович	144	
5	Волошин Олег Анатолійович	154	
6	Гнатенко Валерій Сергійович	№ 260	
7	Дунаєв Сергій Володимирович	133	
8	Загородній Юрій Іванович	143	
9	Іоффе Юлій Якович	136	
10	Ісаєнко Дмитро Валерійович	139	
11	Кальцев Володимир Федорович	148	
12	Качний Олександр Сталіноленович	160	

12 (двамадцять) підписів

Додаток
до конституційного подання
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
13	Кива Ілля Володимирович	158	
14	Кісільов Ігор Петрович	142	
15	Козак Тарас Романович	134	
16	Колтунович Олександр Сергійович	166	
17	Королевська Наталія Юріївна	128	
18	Кузьмін Ренат Равелійович	169	
19	Ларін Сергій Миколайович	132	
20	Лукашев Олександр Анатолійович	314	
21	Львовчкін Сергій Володимирович	129	
22	Львовчкіна Юлія Володимирівна	145	
23	Макаренко Михайло Васильович	153	
24	Мамка Григорій Миколайович	147	

12 (дванадцять) підписів

Додаток
до конституційного подання
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
25	Мамоян Суто Чолоєвич	154	
26	Медведчук Віктор Володимирович	127	
27	Мороз Володимир Вікторович	266	
28	Німченко Василь Іванович	170	
29	Павленко Юрій Олексійович	149	
30	Папієв Михайло Миколайович	137	
31	Плачкова Тетяна Михайлівна	155	
32	Пономарьов Олександр Сергійович	284	
33	Приходько Наталія Ігорівна	150	
34	Пузанов Олександр Геннадійович	156	
35	Рабінович Вадим Зіновійович	128	
36	Скорик Микола Леонідович	140	

12 (двамадцять) підписів

Додаток
до конституційного подання
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
37	Славицька Антоніна Керимівна	161	
38	Солод Юрій Васильович	258	
39	Столлар Вадим Михайлович	135	
40	Суркіс Григорій Михайлович	141	
41	Фельдман Олександр Борисович	375	
42	Христенко Федір Володимирович	257	
43	Чорний Віктор Іванович	151	
44	Шуфрич Нестор Іванович	131	
45	Григорукіна Руслана Валеріївна	261	
46	Богаченко Анатолій Іванович	324	
47	Бондар Віктор Васильович	392	
48	Всього 47 (сорок сім) підписів народних депутатів України.		

Керівник Управління кадрів
 Апарату Верховної Ради України

Г. Пашитнова
 01.07.2020р.